

PROTESTÁNS HETILAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Megjelen minden héten egyszer szombaton egy iven. — **Előfizetési ár** egy évre 6 frt, félévre 3 frt. — Az osztrák-magyar monarchián kívül eső országokba egy évre 7 frt. — Egyes szám ára 12 kr. — **Hirdetések díja** száz szóig 1 frt; kétszáz szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr.; harmadiknál 70 kr.; bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr. **Melléklési díj** minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő **mindennemű közlemények** a szerkesztőhöz — Nagy Péterfia-utca 961 sz. intézendők.

Révész Bálint püspök beszéde,

melylyel a tiszántúli ref. egyházkerület közgyűlését 1879. ápril 19-én megnyitotta.

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés!

Midőn az isteni gondviselés és kegyelem megengedte, hogy közgyűlésünket még egyszer összehivhassam s ennek tagjait mélyen tisztelt elnök társammal főgondnok gróf Ó méltóságával együtt egybegyűlve látni s tisztelhetni szerencsém van: méltóztassék az igen tisztelt közgyűlés megengedni, hogy mielőtt a gyűlést megnyitnám, néhány a tanácskozássra felveendő ügyrendből kimagasló tárgyra nagy becsü figyelmét tisztelettel felhívjam:

Első ezek közül a felséges királyi pár, Urunk Királyunk és Királynénk Ó Felségeik ezüst menyegzőjének f. hó 24-én bekövetkezendő s ország, sőt birodalomszerte megüendő ünnepélye. S midőn e nap a nemzetnek s birodalomnak polgári örömnépe lesz, kell, hogy egyházunknak is örömnépe legyen; midőn a nemzet megviszi e napon örvendezésének s hódolatának jelvényeit a felséges királyi pár trónjának zsámolyához: egyházunk, illetőleg egyházkerületünk sem maradhat el, hogy szerény, de hódolatteljes „nyilatkozat“-át ne adja örvendezésének. Nem említve Ó Felségeik alkotmányos és népspeiket boldogító országlását s nemes szivöknek több dicső erényeit, csakjegyzőkönyveinket lapozgatva, látva ott süriin bejegyezve a szegény egyházaknak nyújtott királyi kegyadományokat, felidézve emlékünkből a könyveket, melyek Szeged pusztulásának láttára a királyi szemekben csillogtak, tudva, hogy épen ezért nem fogadván el népeitől semmi fényes és költséges jelvényeit az örvendezésnek és hódolatnak, az ezekre fordítandott költségeket Szeged segélyére kívánja fordíttatni, hol nekünk is van egy kised elpusztult egyházunk: nemcsak az alattvalói szeretet, hűség és hódolat, hanem a hála is kötelezi egyházunkat, közelebb egyházkerületünket, hódolatteljes örvendezésének nyilvánítására. Azt hiszem tehát, e szempontokból csak

helyeselni fogja az igen tisztelt közgyűlés, hogy az elkésés indokából nem várhatva be összejövételünk idejét, b. Vay Miklós, mint legidősebb főgondnok Ó n.méltóságával és superintendens társaimmal egyetértőleg e czélból elnökiileg intézkedtem egy részről hódolati felirat készítésére, más részről az esperességek útján hálaadó és továbbra is a királyi párra áldást és oltalmat könyörgő imával végzendő isteni tisztelet megtartására nézve gyülekezeteinkben. — A felíratra nézve először abban állapodtunk meg, hogy mindegyik egyházkerület külön tegye meg a maga részéről, de később jobbnak láttuk az egyetemes egyház nevében egy közös felíratot készíttetni, aláíratván a superintendensek és főgondnokok által, mely már el is készült s aláíratott.

Másik, mit fel kell említenem, a Baldácsy-alapítvány ügye.

E nagyszerű és az újabb időben példátlan alapítvány tárgyában az alapító és összes magyarhoni protestáns egyházkerületek képviselői között 1876. október 19-kén kötött meg a szerződés, jegyzőkönyvünkbe pedig 1877. áprilisi közgyűlésünk 27. száma alá vezetett. Nagyszerűnek nevezem ez alapítványt, mert ilyen a fejedelmi korszak óta nem tettett, példátlanak, mert, az alapító nem hitünk sorsosa volt. — Akkor mint élőnek nevét jegyeztük be s örökitettük, s ma már fájdalom! halála napját kell bejegyeznünk s emlékét örökítenünk. — Mert a kegyes alapító 1878. augusztus 8-án meghalt, s 13-án a bélai sirboltba eltemettetett; mi pedig az alapítványi örökség birtokába jutottunk, azonban élvezetébe még most több fenforgó körülmények miatt nem léphetünk. Egyébiránt az alapítványi teljhatalmu bizottság jegyzőkönyvei részint tudomás, részint a tett intézkedések helyeslése végett be fognak terjesztetni. Itt én csak azt vagyok bátor indítványozni s úgy hiszem, közhelyesléssel találkozándva indítványozni, hogy szenteljünk egy gyászkeretű üres lapot jegyzőkönyvünkben a kegyes alapító nevének s emlékének örökítésére, melyre csupán neve, alapítványa kelet-

kezésének és halálának napja irassék kegyeletes tisztelete és örök hálája jeléül a tiszántuli egyházkerületnek.

Harmadik, mit fel kell említenem, a magyar protestáns egyetem eszméje. Egy Debreczenben felállítandó magyar protestáns egyetemre vonatkozó indítvány még 1874. októberi gyűlésünkre terjesztett be a tanárkar által, mely a 210. szám alatt tárgyalatván és elfogadtatván, e magasztos cél megvalósíthatása tekintetében a testvér ref. és ágostai hitvallásu egyházkerületek felhivattak az egyesülésre és tömörülésre s eszmecsere végett egyházkerületenként 2—3 tagból álló küldöttség kinevezésére. A dunántuli ref. egyházkerület (157. számú végzésében) üdvösnek és szükségesnek mondotta a célba vett egyetemet, de létesítését alig reménylheti, azonban a testvéregyházkerületekkel szívesen fog érütközni, s minden tőle telhető áldozatot meghozand; a dunamelléki ref. egyházkerület (43. számú végzésében) nem ugyan egy egyetem, hanem egy protestáns főiskola felállításának eszméjét örömmel fogadta s értekezletre 4 tagot ki is nevezett. Azóta és így négy éven át kihaltak látszott az általunk életre költött eszme, legfelebb csak a mi emlékezéseink és óhajaink lebegtek felette. Azonban nem halt meg a leányzó, csak aludott. Mert im a dunántuli ref. egyházkerület múlt évi októberi gyűlésében újabb indítvány tétetett az iránt, melyet az arra hozott végzéssel lesz szerencsém előterjeszteni és tanácskozás alá bocsátani. Elérhetlen ábrándnak tetszett az indítvány sokak előtt akkor is, mikor mi tettük és elfogadtuk, elérhetlennek tetszik sokak előtt most is. Egy vezérhang is hitsorsosaink sorából életrevalónak, felkarolandónak vallotta ez eszmét, de a nehézségekre gondolva, utána tette: meglehet, hogy ez is egy öreg ember ábrándja; én pedig azt feleltem rá: nem ábránd ez, hanem egy simeoni jószérzet, melynek teljesülni kell. Igen! ábránd, ha azt hiszszük és várjuk, hogy az eszme egyszerre valósággá lesz, hogy ne csak az alap tétessék le, hanem a falak és tetőzet is együtt felemelkedjenek; de megszűnik ábránd lenni, ha tömörülünk, lassanként hordogatjuk a köveket és csak egy ágát kezdjük meg az épületnek. Valóban, ha az indítvány keletkezésekor tömörültünk volna és a particularismust félre téve a 4 jogakadémia helyett, mint akkor sürgettem, beértük volna egygyel, legfelebb kettővel és a más kettő pénz és tanerőit összehordtuk s ide fordítottuk volna: ma már állhatna az egyetem egyik ága, a bölcsészeti szak tanárképezdével; pedig a tapasztalás kezdi már megmutatni, mennyire felesleges és költség pa-

zarlás e 4 jogakadémia, a közel jövő pedig még inkább meg fogja mutatni, hogy fel kell adnunk ezeket és ezek helyett két testvérfelkezetünknek egy tanárképezdével egybekötött teljes bölcsészeti szakot kell egyesült erővel felállítanunk, ha azt akarjuk, hogy tanárainkat ne az állami tanintézetekből nyerjük, hanem protestáns szellemben képezzük és saját vérünkől tápláljuk, ha azt nem akarjuk, hogy nem levén édes anya, idegen dajkák kebelén satnyuljon el a protestantismus, melynek oly dicső multja volt.

Negyedik, mit fel kell említenem, a konvent és zsinat kérdése. Méltóztatnak tudni, hogy az 1877. november havában Budapesten tartott konvent által kinevezett bizottság elég buzgalommal és jóakarattal már elkészítette, ki is nyomatta és az egyházkerületeknek észrevételek megtétele végett meg is küldötte a zsinati előmunkálatokat, b. Vay Miklós ő excellentiáját pedig mint conventi elnököt a bizottság elnöke Nagy Péter püspök ur felkérte a konvent egybehívására, a bizottság megállapodása folytán Debreczenbe május hó közepe táján. Ez időt pedig részint azért hoztuk javaslatba, mert akkor még azt hittük, hogy a zsinati munkálatok kinyomatása és szétküldése december elején eszközölhető lesz, s az egyházkerületek gyűlései is ápril hóban megtartók és azokon a zsinati előmunkálatok tárgyalhatók lesznek; részint pedig azért, mert minden körülmények összevetése után legalkalmasabbnak véltük. — Azonban ez időre nézve csakhamar több nehézségek merültek fel s ez ügyben én magam is több levelet váltottam elnök ő excellentiájával. A felmerült nehézségek folytán még most sincs a konvent határideje megállapítva és kitűzve, annyi azonban tul van minden kétségen, hogy májusban és júniusban már összehívható nem lesz. S midőn már ennyire haladt az ügy, Török Pál superintendens társamtól egy cikksorozat jelent meg — a „Prot. Egyh. és Isk. Lap”-ban, — melyben a zsinattartás elvetését s a helyett a határozatképes konvent megtartását sürgeti úgy, amint az már megállapítva és 4 egyházkerület által elfogadva volt. — Nem akarok szólni a hangról, sem a cikksorozat bírálataiba bocsátkozni, mert kívül esnék körünkön, közgyűlésünk helyén cikksorozattal foglalkozni, de azt még sem titkolhatom el kimondani, hogy nem tartom helyén valónak az ügy ennyire előhaladása után s a közhangulat és megállapodással szemben ily cikksorozattal lépni fel, s visszavinni akarni az ügyet azon mederbe, mely csak a meghasonlás és szétszakadottság habzajlását szülte. Másfelől a konventi bizottság egyik tagja, ki előadoul kéretett fel, de akkor a tisztet el nem fogadta,

dr. R. I. ur lépett fel egy füzetkével és ígérkezék fellépni egy két füzetre terjedő észrevételek című művel a zsinati előmunkálatokra. Vajha e mű gyűlésünk idejére megjelenhetett volna, hogy az egyházmegyék véleményezésével ez is tekintetbe vétethetett volna; egyébiránt azt hiszem, nem lesz még késő megjelenése után is fel lehet használni. Mi minden felszólalást, észrevételt köszönettel s tisztelettel veszünk, mert hiszen épen azért nyomattak ki az első munkálatok, — csak ne oly gunyszavakkal történjék, miket Sanballát intézett Nehémiáshoz, ki megakarta építeni Jeruzsálem lerombolt falait: *mit akarnak e nyomorultak? Talán majd elunják és elhagyják a munkát.* (Nehém. IV. R.); — és az apostol ama szavai legyenek irányadók: *ne legyünk hű dicsőségkivánók, egymásnak ingerlői, egymásra irigykedők* (Gal. V. 26); *csak járjunk úgy mindnyájan, mint illik a mi hivatalunkhoz, mellyel hivatunk minden alázatossággal, szelidséggel és lelki kegyességgel, elszenvedvén egymást a szeretet által, igyekezzék megtartani a léleknek egységét a békeségnek kötele által* (Eféz IV. 1—3). — Miképen fogják fel más egyházkerületek a hivatolt cikksorozatot, mit fog eredményezni azok gyűlésén, nem tudom, de az én nézetem az, hogy mi már ily stadiumában az ügynek a zsinattartásra nézve elfoglalt álláspontunkat fel nem adhatjuk, a konventet pedig nem mondom ma vagy holnap, de rövid időn minden esetre meg kell tartanunk, a mely aztán ismét határoz a zsinattartás idejére nézve. Bármily gyarló legyen is a konventi bizottság munkálata, igazítani fogunk azon, az egyházkerületek, egyházmegyék s egyesek észrevételei folytán. — javítani, változtatni fog maga a konvent és zsinat is. Tökéletes művet ember úgy sem alkothat, nem is örök időkre czéloztatik. Csak kezdeni kell már egyszer valaha s nem maradhatunk tovább az ezelőtt századokkal latin nyelven készült s már nagy részben elavult kánonok mellett, egyik egyházkerület a Gelei Katona, másik a Komjáti Kánonok mellett; hanem illő, hogy legyen már egy egységes és legalább magyar nyelven írott szervezet- és törvénykönyvünk.

Van még egy nagy horderejű és fenyegetőnek látszó mozzanat, melyre a közgyűlés figyelmét fel kell hívnom. A lapokból, sőt más jelenségekből is tudjuk már, miszerint a magas kormány a *suprema inspectio* körvonalozása tárgyában törvényjavaslatot szándékozik az országgyűlés elé terjeszteni. Veszélyes dolog volna reánk nézve, ha e törvényjavaslat készületlenül, még veszélyesebb, ha szétzilálva, megszakadozva találná a két közösen érdeklődő prot. felekezetet. Tudjuk, fájdalmasan érezzük most is, még in-

kább érezték elődeink, mivé törpült a bécsi és lincai békekötésekben biztosított s az 1848-ki 20. törvény-cikkben hirdetett vallásbeli teljes szabadságunk a körvonalozgatások, §§-okba szorítgatások által. Résen kell lennünk, hogy így ne járjanak a *suprema inspectio* czélba vett körvonalozása által is.

Egyébiránt oly nagy horderejű tárgynak tartom ezt, valamint az egyetem és zsinat kérdését is, hogy szükségesnek látom ezeket előbb egy zártkörű értekezletben venni tanácskozás alá, melyet, minthogy ma délután a segélyegyleti gyűlés által leszünk elfoglalva, holnap délután meg lehet tartani.

Végül fájdalmasan említem fel, miszerint az esperesti testületből egy azok közül, kik még a mult gyűlésen velünk valának, egy már hiányzik s nincs többé, t. i. a felső-szabolcsi egyházmegye erélyes és pontos esperestje, néhai Kozma József, méltó arra, hogy ha többé köztünk s velünk nem lehet, legalább emlékezzünk meg róla, s ohajtsunk áldást és békét poraira, és örökítsük jegyzőkönyvünkben emlékeztét.

Ezzel egybefüggőleg meg kell emlékezni a testvér ágostai hitvallása felekezet mély gyászáról és nagy veszteségéről, mely azt néhai Zsedényi Ede egyetemes főfelügyelő halálában érte. Ismerjük az ő áldozatkészségét, melyet annyiszor, közelebb végrendeletében is tanusított hitfelekezete irányában; ismerjük s az utókor is kegyeletes tisztelettel, hálával fogja emlegetni autonomiánkhoz hű ragaszkodását. Méltó, hogy emlékéit örökítsük mi is jegyzőkönyvünkben, s osztozó részvétünket fejezzük ki a testvérfelekezet előtt, a protestantismus közös nagy halottja feletti fájdalmában!

Ezek után sajnosan jelezvén még, hogy az egyházmegyék állásáról azért, mert a jelentések még mindenünnen be nem érkeztek, előterjesztést jelenleg nem tehetek s kényszerülve vagyok azt a következő gyűlésre halasztani, — ha Isten még addig megtart — a gyűlést ezennel megnyitottnak nyilvánítom s az előterjesztendő tárgyak feletti tanácskozásra az igen tisztelt kormányzó testületet tisztelettel felhívom.

ÉSZREVÉTELEK

a „Zsinati Előmunkálatok“ némely pontjaira, tekintettel
S—s cikkére is.

(Folyt. és Vége.)

Zs. e. 54. l. 193. §. szerint „az e. kerületi világi tanácsbírák . . . bármely e. kerületben lakó . . . világi férfiak közül választhatók.“ — Ha csak megtisztelés, nem pedig a

közgyűléseken való megjelenés, s azok tanácskozásaiban részvétel is czéloztatik az ily választással: akkor nem lehet e szabály ellen alapos észrevétel. Ilyenek kevés számmal más e. kerületi lelkészek közül is választathatnának, kölcsönös testvéri kötelék jelzéseül. De a gyűléseken megjelenésre, tanácskozásokban részvételre kötelezett rendes tanácsbírák — úgy a világiak, mint az egyháziak — mindenik e. kerület által annak területén lakó jelesb s egyházasabb jellemű férfiak közül lennének ezután is czélszerűen választhatók. Ellenkező eljárás arra mutatna, hogy egyik-másik e. kerületben „kevesen vannak a hivatottak és választhatók.“ Ezt hinnünk pedig a vallásos buzgalom tapasztalható ernyedése mellett sem kell, nem szabad. De figyelembe veendő helyes nézet, alapos kívánság az, mely S—s által a „Protestáns Hetilap“ 11. számában említettik, — „hogy ily tanácsbíró által minden e. megye képviselve legyen az e. kerületi közgyűléseken, s hogy ezek e. megyénként, ne pedig — mi felette sok nehézséggel és késedelemmel járna — az egész e. kerület összes presbyteriumai által választassanak.

Zs. e. 60 l. 2—8 §. „A zsinati bizottság szükségesnek látja kijelenteni: hogy ez alkotmány tervezeti munkába *se hitvallási, se államjogi kérdések* ne vegyitessenek.“ — De azért azok — mint nem ok nélkül erősen hiszszük, mindenkor egyetemes magyar ref. egyházunkat összetartó belkapcsok maradnak; — sőt mint alább mondatik — szükség későbbben törvényben is nyilatkoztatni, hogy az új tervezet által *egyházunk és iskoláink hitvallása és államjogi pozitív alapjai illetetlenül hagyatnak.* Ehhez adandó volna még, hogy „azok a legfelsőbb egyházi hatóságok által ezután is gondosan őrizendők, mint melyek egyházunk létérdekére tartoznak s arra nagy befolyással vannak.“ A 45. l. 129. §-ban, úgy látszik, több alapos okból, czélzatosan mellőztetett a helv. hitvallás említése, annyi mondatván jelentékeny szavakkal, hogy „az egyházi beszéd a hitbéli meggyőződést erősítő, ne pedig kételyeket keltő legyen.“ Hozzáadandó volna még ennyi: hogy a lelkész e. beszéde kidolgozásában a vallásos eszmék és theologiai tudományok jó irányu, józan fejlődése mellett a helv. hitvallást is — mint szymbolikus könyvünket — kellő figyelemben tartsa, s annak helyes értelmével ellenkezőt ne tanítson, eszében tartván azt, hogy a zsinatilag bevett dogmákon — melyek nélkül egyh. társulat, mint épület alap nélkül nem állhat fenn — csak zsinatnak van joga változtatni. Ezért egyetértek S—s-el azokban, miket a „Protestáns Hetilap“ 12-ik számában mond a szymbolikus könyvre nézve, hogy „az elévülhetlen evangyéliomi hitigazságokat, nem pedig káros ujitást kellene az ujon készitendő symb. könyvnek tartalmaznia. De „hoc opus, hic labor est! Itt lenne nehéz a mai hitnézetek különbözőzései mellett még a főbb hitelvekre nézve is egyezést eszközölni; holott a helv. hitvallás sem zárja ki, hogy a sz. irás alapján tisztább s az eddiginél helyesebb nézetre s meggyőződésre jutott legfőbb egyházi hatóság — a közzsinat — annak egyes tételein, az alapok megrendítése, felforgatása nélkül változtathasson.“ De míg ez nem történik, addig az ige egyik-másik hirdetője nem térhet el jogosan azon alaptól, melyen áll — országos törvény szerint — egyetemes magyar ref. egyházunk, s a külföld prot. egyházaival való közösségünk.

Nem vagyok egy nézeten S—s-el a 137. §. rendeletét illető megjegyzésére s általa gyenge érvekkel támoga-

tott ajánlatra nézve. Mert az urvacsorának kevesebbszeri kiosztása, vallásunk ezen egyszerű szertartásának ritkábbani előfordulása — szerintem — aligha serkentené a hívők gyülekezetét nagyobb buzgóságra, vallásos életre stb. mint ő hinni látszik. Hogy a gyülekezetek a három nagy ünnepen népesebbek, s urvacsorával is többen élnek ezeken, mint a közvasárnapokra eső más három alkalommal: ez nem vehető okul az urvacsora ritkább s kevesebbszer kiosztására az egyháztörténelmi alapon nyugvó régi gyakorlatnak — sok lélek megbotránkoztatásával — ily módon leendő változtatására. Abból, hogy a testi vagy külső bűjtnek nálunk nincs jelentősége, nem következtethető az, hogy felesleges akkor (bűjtben) az urvacsorának kiosztása a hívők Isten előtt egyedül kedves lelki bűjtre serkentésével — a sok könnyelműséggel tölteni szokott farsangi napok után. Az aratási urvacsora mellőzése is több tekintetben helytelen lenne. Adventi urvacsora helyett — melyhez különben is közel esik a karácson ünnepi, az őszi, november elején eső urvacsora — mint ez több helyeken, Debreczenben is — gyakorlatban van — azért volna ajánlható, hogy így a hatszori urvacsora osztás körül-belől két-két óra következne egymásután.

Ezek nézeteim a fontosabb tárgyak és a Zs előmunkálatban foglalt szabályok s rendeletek felől. Vannak ezeken kívül kisebb érdekű megjegyzéseim az átolvasott tervjavaslat több tételeire is; de ezeket ezuttal elhallgatom.

Berky István.

Néhány szó a zsinati előmunkálatokra.

A zsinati előmunkálatok némely pontjai, sőt némely része is, nyomósan ostromoltatnak és viszont nyomósan védetnek a lapokban, biznyságául annak, hogy szólni minden szóra lehet; és hogy nincs érv, mely ellen ismét ne lehetne érvelni. E munkálatok egyes pontjaira nem akarok megjegyzéseket tenni, hanem maga az e munkálatokban tervezett evangyéliomi egyházzervezet ellen van kifogásom, hódolván azon szabálynak: principiis obsta.

Nem tartom ugyanis helyesnek, hogy evangyéliomi ref. egyházunk presbyteri szervezete vegyes egyházzervezettel cseréltessék fel, mint ez a zsinati előmunkálatokban tervezve van. Proponáltatott már egyszer nekünk ilyesmi az Entwurfban: de az annak idejében méltó nehezteléssel visszautasított, miért köteleznénk hát meg most mi magunkat e szolgálatok igájával?! Igaz, hogy Kuzmány az evangyéliomi egyház legalkalmasabb szervezetének állítja a vegyes egyházzervezetet, midőn azt mondja: az egyes gyülekezetek presbyteri szervezete, a kerületeknek püspöki kormányzata, és az egész territorialis egyháznak egy egyházi consistorialis hatóságban mint legfőbb központban egyesülése az evangyéliomi egyháznak leghelyesebb szervezete (Kirchenrecht 307. lap.) De ha Kuzmány uramnak van oka arra, hogy e nézetével a porosz consistorialis egyházzervezethez hajoljon; nekünk is van elég okunk arra, hogy ehhez ne hajoljunk és presbyterialis egyházzervezetünket

fel ne cseréljük vegyes egyházszervezettel, mint ezt a zsinati előmunkálatok akarják.

A magyar evangyéliomi egyházat nem az államhatalom, nem is egy központi hatóság, hanem az védte meg eddig, hogy a legfőbb hatalom az egyházban az egyes gyülekezetek kezében volt. Okos dolog volna-e ezen főhatalmukról lemondaniok és ezt egy országos egyházi tanács kezébe letenniök, mint a zsinati előmunkálatokban tervezetik, csak azért, hogy egy 28 tagból álló országos egyházi tanács gondolkodjék helyettük, és amiért gondolkodik, tánczoltassa is őket az egyöntetű egyházszervezet általuk font kötelén. A ccentralizációtól várt erő belre könnyen fajulhat zsarnoksággá, külre pedig lehet subordinatió. Nem tartom kívánatosnak, hogy a magyar evangyéliomi egyház hívei hozzá szokjanak egy külső egyházi tekintélyhez.

A magyar evangyéliomi egyház szervezete a régi megyei rendszerhez idomult presbyteri szervezet. Most, midőn a felelős miniszteriummal a megyék árnyékokká lettek: a divatos felfogás szerint az egyházmegyéknek is árnyékokká kell finomulni az országos egyházi tanács kalapácsa alatt, mint ez a zsinati előmunkálatokban tervezetik. — És ennek azért kell így lenni, mint ezt a zsinati előmunkálatok tanítják, hogy legyen a magyar evangyéliomi ref. egyháznak egy olyan ügyvezetője, a kinek a személyében külföld is megtalálja a magyar evangyéliomi egyházat, és hogy természetesen a magyar cultus-minister ur ő excellentiája is beszélhessen vele, amikor akar és amiképp akar. Szegény magyar evangyéliomi ref. egyház! az egyöntetű egyházszervezet csak derekadat fogja vasabroncsba szorítani; de a tervezett országos egyházi tanácsnak tervezett egy ügyvezetőjével nyakadra is jármába kerülhet idővel annak, aki ezt régen nyakadra akarta tenni; de presbyteri egyházszervezetteddel mindannyiszor összetörted azt, valahányszor elkészítették számodra. Ne mondják uraim, hogy e kép setét! mondják inkább azt, hogy a kik ezt setétnek állítják: azok rózsaszínű szemüveget hordanak orrukon. Tessék jól megfigyelni a zsinati előmunkálatoknak azon tervezett országos egyházi tanácsról, és az országos egyházi főtörvényszékről irott pontjait és be kell vallaniök, hogy e kép nem sötét, és velem együtt ezt fogják mondani: principiis obsta.

Zsinat! zsinat! te régen várt, rég óhajtott, kedves vendég! itt volnál hát a küszöbön, hogy inauguráld az országos egyházi tanácsot országos egyházi főtörvényszékével. Ha istentől van, hogy létesülj: hiába minden erőködés ellened; ha pedig embertől van: hiába minden erőfeszítés melletted. Én azt óhajtom, hogy embertől legyen. Boldog ember, a ki azon édes álomban ringatja magát, hogy a mai idő a zsinattartásra alkalmas. Alkalmas arra, hogy a zsinat a tervezett országos egyházi tanácsot országos egyházi főtörvényszékével életbe léptesse, s ezzel presbyteri egyházszervezetünket megölje és ravatalán a vegyes egyházszervezetet felállítsa; de nem arra, hogy a magyar evangyéliomi ref. egyházat az evangyéliomi szabadság lehellelével ujjá teremtsen. Ha a politikai viszonyokat valaki illő figyelemre méltatja: azt hiszem, nekem igazat ad. Várjuk be a politika láthatár feltisztulását és tartsunk azután, ha tesszik, zsinatot. Addig pedig tatarozgassuk rongyos presbyteri egyházszervezetünket, — ha ugyan rongyos — és ne

tetőzzük be elhamarkodva oly fedéllel, mely egyházunknak annyi áldozatba került evangyéliomi szabadságát agyon nyomja *)

Pápa, 1879. április 16.

Kiss János
hittanár.

TÁRCZA.

Az erkölcsi és vallási nevelés eszméinek fejlődése a francziáknál.

(Negyedik közlemény.)

(Folytatás.)

Mivel Rousseau szerint nincs semmi *eredeti* romlottság az emberi szivben, egyetlen oly hibát sem találunk abban, melyről után nem lehetne nyomozni, hogyan állott elő. Az egyetlen bennszülött szenvedély, az önzés, természetből jó és hasznos; rosszá csak az alkalmazásban lehet. Ne siesünk a gyermeket jóvá tenni, hogy rosszá ne tegyük, milyenné teszik azok, kik a vetélkedés, irigység, féltékenység, birtokvágy, félelem s más efféle veszélyes motívumok által akarnak rá hatni. Szóval „tegyétek az ellenkezőt, mint eddig tettétek s jól fogtok cselekedni.“ Minő visszás eljárás kötelességekről nem pedig jogokról beszélni előbb a gyermekkel; mintha a jogérzelem nem akkor támadna benne először, mikor valaki valamivel tartozik neki! A tulajdon s a kötelesség ismeretével egyszerre lép fel a *csalás és hazugság*. „A gyermek minden hazugságáért nevelője felelős, — miért ígértetted vele oly sokat s miért inquisitorokodott a netaláni mulasztások után.“ Így teszi a nevelés maga képmutatóvá is a gyermeket. „Hogy kegyes emberré legyen templomba viszik unatkozni. Mig folyvást imádságot mormolni kénytelen, azon jár az esze, milyen jó is lesz, ha nem kell ma d istennek imádkozni! Hogy könyörületes é tegyék, alamizsnát adatnak vele, mintha restelnék magok adni át a koldu-nak. Ne a gyermek, a nevelő adjon alamizsnát! S mit ad a gyermek? Pénzt, melynek semmi értéke nincs előtte, vagy olyasmit, melyért bőven kárpótolják.“ Rousseau szerint a legfelségesebb erények negatív természetűek. Ne azt mondjuk hát a gyermeknek, hogy *jót cselekedjék*. — ki ne tenné a jót ha módjában van? hanem hogy *senkinek se tegyen rosszat*. — Rousseau nem veszi észre, milyen természetellenest kíván, midőn az erényt csak akkor akarja gyakorlatolni, ha már megvan a jó felett ítélő erkölcsi belátás. Éppen ott erőszakolja nagyon a tudatosságot, ott iszonyodik a cselekvőségtől, hol pedig az érzelem játsza a főszerepet: az erkölcsiség és vallásosság terén.

Emilnek bizonyosan azért nem szabad 15—18 éves koráig lélekről, istenről hallani, mert ugy könnyen megtörténhetnék, hogy soha semmit sem *tudna* rólok. Más szóval az érzékfelettiokről való okoskodást nem értené meg. S vajjon 18 évén túl *meg fogja érteni*? Mert különben hogy fog majd vallást, illetőleg felekezetet *választani* magának: amint Rousseau akarja? Hanem azért kikapják a magokét a szegény katechéták. „Ha az ostobaságot symbolice kellene előállítanom — mondja Rousseau: — egy pedánszt festenek, a ki a gyermekeket kátéból oktatja.“

Szerencsésebb tanácsaival a physikai és értelmi nevelésben, noha tulzásai itt sem maradnak el. Az érzékek fejlesztésére, gyakorlására, a gymnasztikára, rajzolásra, általában a reáltárgyak korai tanítására s tanítási módjára sok hasznavehető utasítást ad. A szemléltetés elvét, valamint az *önmunkásság* elvét mindenütt érvényesíteni igyekszik a

*) E cikknek ugyan több lényeges pontjára nézve nem értünk egyet, mégis adjuk, hogy az olvasó közönség a legkülönbözőbb véleményeket is ismerhesse.
Szerk.

tanításban. „Emil nem tanulja, de *feltalálja* a tudományokat.“ Olvasni megtanul majd mikor kedvet kap hozzá, — nem baj, ha tizenkét éves korában történik is az. A könyvnek ugy is kevés hasznát akarja Rousseau véteni. „Én gyűlölöm — ugymond — a könyveket, könyvekből tanulja meg az ember a fecsegést oly dolgokról, melyeket nem ért.“ Emil egyetlen olvasó könyve a Robinson. Gyermekekörében ne tudjon Emil többet egy nyelvnél. Merő ön- és világbolondítás Rousseau szerint azt hinni, hogy valaki 20 éves koráig két nyelvet érthet: gagyoghat három nyelven is, de akkor aztán egyiket sem érti jól Fődolgoz az értelmi képzésben a tevékenység, a gyakorlat, a munka. Hadd edződjék, hadd erősödjék teste, „legyen előbb erős ember s majd fog lenni okos is!“ A test tevékenységét, mely fejlődni majd észlik, követi a szellem tevékenysége, mely magát oktatni kénytelen. „Valódi tanítómestereink a tapasztalás és az érzelem s csak bizonyos helyzetekből, melyekbe az életben jutunk, tudjuk meg, mi az igaz.“ A legjobb módszer helyes itéletre tanítani abban áll, hogy a tapasztalást kell lehetőleg *egyszerűsíteni*. „Lásson Emil saját szemével, érezzen saját szívével; ne hódoljon semmiféle tekintélynek csupán saját esze tekintélyének.“ Előbb a dolgokat kell az értelem tulajdonává tenni s csak azután bizni az *elmére* a megfelelő szavakat. „Emilnek ugy kell dolgozni mint egy parasztnak s mégis ugy gondolkozni mint egy bölcsnek, hogy ne legyen oly lusta mint egy vadember.“ A nevelés nagy titka: ugy rendezni be a teendőket, hogy a testi és szellemi gyakorlatok egymásnak mindig pihentetőül, felüdítésül szolgáljanak. Ha fáradtnak találjuk tanítványunk elméjét a gondolkodásban, vétecsük vele elő „a gyalut és fűrészt.“

Ne kíséjük tovább Rousseaut az „Emil“ nevelésében. Ha a 15 éven aluli Emilnél is találtunk furcsaságokat, még nehezebb volna a teljes korúval fejlődött Emilben egy *valódi* emberre ismernünk. Most már bele kell neki magát élni a társadalomba. Rousseau sziveskedik megengedni, miszerint Emil sem arra van teremtve, hogy mindvégig egyedül álljon az életben; ő is egy tagja a társaságnak s vannak ez iránt kötelességei, melyeket be kell töltenie. Azonban hogy az az ifju, ki az embereket természetből ugyan jóknak, de előítéleteik következtében szerencsétleneknek, bolondoknak és roszaknak tartja, hogyan fogja magát a társaságban megtalálni. sőt az embereket még *szeretni* is: ezt Rousseau ugyan el akarja venni hitetni, de bebizonyítani nem tudja. Mellőzhetjük Zsófiának Emil női hasonmásának jellemzését s házasságuk történetét, mely akár csak az Eurotas partján kezdődött volna, hol Spárta ifjai és szüzei az istenek ünnepi játékaiban az erő szépsége és a szépség ereje által meghatva, szerelemre lobbantak egymás iránt. Csak egy kis törvényesen megengedett lányrablás hiányzik még a kép kiegészítéséhez! no meg aztán a spártai feleség hűsége. — Ezek elbeszélése helyett próbáljuk meg az Emil *erkölcsi és vallási nevelésének való értékét* kimutatni.

Burnier igen helyesen jegyzi meg, hogy amit egy rendszeres nevelésben a tudományos abstractionnak meg lehet engednünk: a lelki tehetségek s azok fejlődési mozanatainak különválasztását, egy paedagogiai regényben vagy ha ugy tetszik, életképben ezt a szétdarabolást, ezt a mozaikszerű összerakást annál kevésbé lehet megbocsátani. Különösen találó ez a megjegyzés az erkölcsi és vallási képzésre, melyet Rousseau az Emil életének meghatározott korszakaira utal. Mintha képzelhető volna az ember fejlődésében oly korszak, midőn nem kellene neki erkölcsi s vallásos lénynek lenni! Ha nem mondja is nyíltan Rousseau, könnyű kitalálnunk könyvéből, hogy a gyermeket 12 éves koráig *sem istennek, sem az emberi társaságnak* nem kell nevelni, — csak önmagának. Az első nevelés ez önző irányát hogyan fogja aztán megváltoztatni a serdülő ifjunál? hogyan fogja azt meggyőzni, hogy másokért is kell élni, hogy testvérekül kell tekinteni az embereket, kik velünk együtt ugyanazon mennyei atyának gyermekei? Nem is tudja, ha akarná sem. A magány a testi lelki jóllét, ál-

talában azok a mondva csinált körülmények, melyek közt Emil mozog, nincsenek jól megválasztva az erkölcsi jellem fejlődéséhez még regényben sem. Az ember, a ki elégséges magának, a ki telve van magával, függetlenségének, tökélyességének tudatával, nem érzi indíttatva magát sem emberszeretetre, sem istenfélelemre. A függés a gyarlóság érzete vezet bennünket legtermészetesebb uton emberekhez és istenhez. S a Rousseau embere az ő erkölcsi *naivságában* nem érzi azt a gyarlóságot, az nem tud semmit az emberi szív romlottóságáról, a belső vádlóról; annak sem megbánásra, sem *kegyelemre* nincs szüksége. — S egy oly lélekismerő, minőnek Rousseau oly sokszor bizonyítja magát, hihette azt, hogy a jó és rosz közötti ama belső harc nélkül lehetne *erény*? A lelkiismeret égető tüzeinek tisztító hatalmát nem ismerte volna-e ő? Talán az volt a baj, hogy nagyon is ismerte s azon téves hitben volt, hogy másokra nézve lehetséges a jó a rosz nélkül, a tökély a tökéletlenség, a boldogság a szenvedés, a győzelem a küzdelem nélkül — s ezt kell a jó nevelésnek lehetségessé tenni.

Sehogy sem elégíthet ki bennünket az a motiválás melylyel az erkölcsi állapotokat magyarázza, változtatni vagy előállítani javasolja. Igy például a *hazugságot* csupán a félelemből keletkeztetni nem volna szabad annak, ki valamennyire bepillantott már a lelki élet titkaiba s észre vette, hogy a hűség, a feltünési vágy, az irigység s más szenvedélyek hányszor tagadtatják meg az emberrel a jól ismert valóságot. — Még visszatetszőbb az a mese, melylyel Emilt meg akarja győzni, hogy a vagyonos ember tartozik *alamizsnát adni* a szegénynek: mert hát a szegények kik szintén lehetnek volna gazdagok, csak azon feltétel alatt engedték át a vagyont a gazdagoknak, hogy őket ezek táplálják. „S ön megígérte ezt?“ — kérdezi a tanítvány. „Kétség kívül. S most csak azon feltétel alatt vagyok ura vagyonomnak, ha eleget teszek a tulajdonjoggal elvállalt kötelezettségnek.“ — Burnier nem állhatja meg, hogy e hamis moral ellenében ne idézze az irás felségszavait: „Szegény és gazdag összetalálkoznak; mindkettőjüket isten teremtette...“ *Előzékenységre* valóságos *alkuval* véli Rousseau tanítványát megnyerendőnek. Hiszen ha parancsolnánk neki, azt ugy sem értené, míg ha ajánlatot teszünk, hogy ilyen meg ilyen szolgálatért, ilyen meg ilyen viszonzószolgálatra számíthat, sietni fog megragadni az alkalmat, hogy bennünket „hatalomkörébe vonjon.“ Ennek az előzékenységnek is van neve bizonyára, de azt nem szívességnek hívják. — Ugyanaz a Rousseau, a ki a dicsvágyat mint fegyelmet eszközt, elítéli, midőn növendékének lomhaságát *szép szerével* le akarja győzni, paraszt fiukkal versenyezteti kiéheztetett tanítványát, igaz, nem a dicsőségért, hanem — — kalácsért. Növendékének *akaratosságát* és *szehezlyességét* azzal győzi le, hogy magában eresztí sétálni s felfogadott kóbor suhanczokkal megtámadtatja az uton s a tervbe beavatott ismerősök által kiszabadítatja, — hadd érezze, mennyire szüksége van neki nevelője tekintélyére, hogy tiszteljenben tartsák. S ez az *alattomos* összeesküvés a gyermek ellen szerinte igen jó *eszköz*, csak hogy a *czél* el legyen érve! Ilyen fogással akarja ő az *olvasni tanulás kedvét* is felkölteni növendékében, midőn egy mulatságból el kell annak maradni, mert a meghívót nem tudta elolvasni; s a *földrajz tanulását*, midőn vele eltéved az erdőben s a delejtű szerinti tájékozódás előnyös voltát tapasztaltatja. — Leleményesség mindenestre; de erkölcsi szempontból itélve, a tanító részéről csak ravaszság s a tanítvány részéről csak *önzés* szerepel az egész históriában.

Szóljunk még a *vallási oktatásról*, melyben Rousseau tanítványát részeltetni akarja. A katecheta a famosus savoyai vicarius egy bizonyos ifjúkori kalandjáért hivatalából kicsapott pap. Ez aztán szépen megmagyarázza, hogy ha Sokrates halálát egy bölcs halálának nevezhetjük, a Jézus Krisztusét lehet neveznünk egy istenének. Ez a vicarius nem tartja ugyan isten kijelentésének a szentírást, de el van ragadtatva annak szépségétől. Ő hisz egy istenben,

minden változás első okában; hisz annak szellemiségében, noha nézete szerint az anyag is lehet örökké való. Hogy ne hihetnők hát halhatatlannak az anyagtalan lelket! A csodákban nem hisz; az imádkozást nem tartja szükségesnek. S Emil a Rousseau-féle theismusnak vagy spiritualismusnak ezen confessióit bámulatos türelemmel hallgatja végig s bizonyosan magába is szívja. Hogy azonban életére, gondolkozására volna valami hatása a megtérettetésnek, annak a könyvben semmi nyomát nem találjuk. Marad továbbra is olyan pogány, mint volt a találkozás előtt. De mégis! nem hagyja egészen kárba veszni Rousseau a hosszú praedicationát. Zsófiát, kinek mint nőnek itélő tehetségét husz éves korában sem becsüli többre Rousseau mint volt hat éves korában s kivel anyja már mint kis gyermekkel közölte a hit legelemibb tételeit (Rousseau mondhatná meg, miért) — a magasabb vallási eszmékre Emil fogja megtanítani majd hazasságuk idején. Különben is az asszonyoknak Rousseau szerint nem szabad más valláson lenni mint férjének.

(Folyt. köv.)

Dr. Bihari Péter.

BELFÖLD.

A tiszántuli ref. egyházkerület f. é. ápril 19–22. napjain tartott közgyűlésének közérdekű tárgyai.

Indítványoztatott, hogy miután köztudomás szerint a legközelebbi multban az államkormány részéről többféle sérelem követtetett el protestáns egyházunk önkormányzati jogai ellen; és a mint a hírlapokból tudjuk, a vallás és közoktatási miniszter urnak szándéka a suprema inspectio szabatos körvonalozása tárgyában még ez év folytán a képviselőház elé törvényjavaslatot terjeszteni; hogy tehát ily körülmények s az idők ezen aggasztó jelei között a magyar ref. egyház egyeteme hallassa szavát, kifejezést adhasson ohajtásainak, mondja ki határozatilag az egyházkerületi közgyűlés, hogy kívánja miszerint a legközelebbi konvent egyházunk önkormányzati jogainak biztosítása és megóvása tárgyában tegye meg a szükséges intézkedéseket s képviselje a magyar ref. egyházat úgy az államkormány mint az ország törvényhozó testületével szemben. Ezen indítvány elfogadtatván, annak pártolására a többi ref. kerületek is felhivattak.

A zsinati előmunkálatokra 11 egyházmegyéből érkeztek be a vélemények; és miután jelenleg a felebbezett ügyek és több közigazgatási tárgyak miatt, ezen véleményeknek s maguknak az előmunkálatoknak tárgyalására kellő idő nem fordítható jun. hóban főleg ezeknek a tárgyalására fog egy közgyűlés egybehivatni. Különben kijelentette az egyházkerület, hogy a megkezdett uton és irányban kíván haladni s a zsinat megtartását mielőbb kívánja és óhajtja, ha t. i. arra a munkálatok teljesen elkészültek.

A magyar ref. segély-egylet pénztárából 48 egyház között 1832 frt osztott ki; nevezetesen 4 egyház, jelesül a szegedi, páncsovai, bilkei és sényői egyházak 80-80 frtot, a mátyfalvai 50 frtot nyert, a következő 43 egyház pedig 34-34 frt segélyösszeget kapott. A nagybányai egyházmegyéből az avasvámfalusi, homoki és misztótfalusi egyházak. A békésbányai egyházmegyéből a nagybecskereki, m.-csanádi, csávosi, füzesi és dombegyházai. A beregi egyházmegyéből a balazséri, m.-jánosi, gecsei, kajdanói, bucsui egyházak. A bihari egyházmegyéből: a k. n. révi, m. kakncsi, lesi és nagytótfalusi. Az érmelléki egyházmegyéből: a monospetrii. A heves nagy-kunsági egyházmegyéből: tiszaföldvári, czegszőlőbeli lakosoknak iskola építésre. A nagykarolyi egy-

házmegyéből: kaplóni, sz.-miklósi, kis-majtényi és domahidai egyházak. A máramaros-ugocsai egyházmegyéből: fancsikai, t.-ujhelyi, nevetlenfalui, bökényi, t.-terebesi, n.-tarnai, csepei. A felső-szabolcsi egyházmegyéből: mogyorósi, őrladányi, piricsei egyházak. A n.-szalontai egyházmegyéből: jánosfalvai, sonkolyosi, nyégerfalvai, bélzerindi. A szatmári egyházmegyéből: kis-szekeresi, géberjéni, pusztadaróczi, ura-ujfalui, jánki és csahólczi egyházak.

A csapásokkal sújtott és építkezéssel foglalkozó egyházak és belhivatalnokok között az e célra visszatartott államsegélyi pénztárból 3548 frt osztott ki, a melyből 28 egyház 77-77 frtot; egy (a sényői) 48 frtot; 28 belhivatalnok 48-48 frt segélyt kapott. — Segélyt nyertek a nagybányai egyházmegyéből: az adorjáni és pettyéni egyházak. A békés-bánátiból a páncsovai egyház; Bihari Gábor bunyaszegszárdi lelkész, Balogh István nagybecskereki lelk. és a bánfalvai lelk. tan. — A beregi egyházmegyéből: a halábori, orosz s dávidházai egyházak. Tariska Lajos balazséri, Kulcsár János m.-jánosii, Miklós József gecsei, Bari Sándor tivadari lelkészek. Csürke József kiskönyai, Fejérvári Pál kigyósi, Balla Ignác szemé világot vesztett tanítók. A bihari egyházmegyéből: a nagyszántói egyház. Az érmelléki egyházmegyéből: a hegyköz-sz.-miklósi egyház. A nagykarolyi egyházmegyéből: a paposi, genci egyházak. Szikszay József domahidai, Balajthy János irinyi lelkészek. Takács Ferencz irinyi tan. — A máramaros-ugocsai egyházmegyéből: a péterfalvai, gödényházai, bökényi, tamás-váraljai, tekeházai, aklii egyházak. Az alsószabolcsi egyházmegyéből: t.-eszlári, h.-dorogi egyházak. Borus Lajos t.-löki lelkész, Pecsénye János t.-löki fitanító. A felső szabolcsi egyházmegyéből: a nyiregyházai, székelyi, gyulaházai, kótaji, ajaki jákói, sényői egyházak. Simon Ferencz thuzséri, Nemes Menyhért székelyi, Juhász Tamás gelsei, Liskai József apátii lelkészek. Bácskai Endre paszabi, Balogh Imre apagyí, Dajka Mihály mogyorósi, Kalas János székelyi tanítók. A nagy szalontai egyházmegyéből: a bélzerindi, sonkolyosi egyházak. Szócs Imre bélzerendi lelkész. A szathmári egyházmegyéből: géberjéni, csahólczi egyházak. Tóth Benedek sz.-ujlaki, Póter Dániel cs.-ujfalui lelkészek. Kemenszky Dénes, s.-ujlaki tanító.

Az elpusztult szegedi egyház úgy a tiszántuli, mint a testvér kerületek gyülekezeteinek adakozási buzgóságába ajánlatni határozottat. Fölvivatván a lelkipásztorok és egyházi előljárók, hogy külön gyűjtéseket rendezzenek ezen szerencsétlen egyház és hitrokonaink érdekében.

Alexy Gusztávnak New-Yorkban az első cseh presbyteri egyház lelkészének, mint hazánkfiának, a szegedi egyház érdekében megküldött levele, mely e lapok 15-ik számában egész terjedelmében közöltetett volt, kedves hatást gyakorolt a gyűlés tagjaira s a new-yorki presbyterium nemes ajánlata lelki örömmel fogadtatván az egyházkerület részéről szintén egy bizottság — comité — választott meg, mely a new-yorki comitéval magát érütközésbe téve, az onnan küldendő kegyes adományok hova fordítása felől számot adjon mind a new-yorki bizottságnak, mind majd az e kerületi közgyűlésnek. A bizottság tagjaiul megválasztottak; Könyves Tóth Mihály debreczeni lelkipásztor, Balogh Ferencz debreczeni hittanár és Szabó János a békésbányai egyházmegye esperestje.

A vasárnap megünneplésének annyira fontos kérdése jelenleg is foglalkoztatta az egyházkerületi közgyűlést. Ugyanis a debreczeni egyházmegye ujjal indítványozta, hogy az egyházkerület, a felsőbb polgári hatóságtól általános kötelező intézkedést eszközöljön ki arra vonatkozólag. És miután több egyházmegye pártolólá nyilatkozott ezen indítványra nézve, az ügy az egyetemes értekezlethez tétetik át, hogy e fontos kérdést beszélje meg és tanácskozzék a teendők felett.

Az egyházkerületi pénztárnok bejelenti, hogy a tébolyodottak részére több mint 530 frt gyűlt már össze, azért kérdésbe teszi, hogy ezen összeget miként kezelje vagy hova fordítsa? — Az egész összeg a belügyminiszter urhoz felküldetni határozottatott.

A vallás és közoktatási miniszter intézkedést kíván tétetni az iránt, hogy Polgáron a helv. hitv. egyháztagokra nézve az anyakönyvek rendesen vezettessenek. Mielőtt az egyházkerület arra vonatkozólag érdemileg felelhetne, felhivatott az alsó szabolcs-hajdukerületi egyházmegye nyilatkozni, hogy mely egyházközséghez lehetne egyházkerületünkben Polgárt mint leányegyházat csatolni? addig pedig felkérte a tiszánimeni egyházkerület püspöke, hogy a mint eddig gyakorlatban volt, a palkonyai ref. lelkész által gondoztassanak a polgári hitrokonok.

A heves-nagy-kunsági egyházmegyéből, 2 jelentékeny adomány jelentetett be. Egyik a mező-turi felső részi közbirtokosság azon intézkedése, melyszerint több mint 300 hold földnek, nem különben a Körös és Berettyó viz halászati jövedelmét s pótlólag ha szükséges lesz a regale jövedelmét felajánlotta s alap gyanánt biztosította 5 alsóbb iskolatantói és 900 frtot tevő egy tanári fizetésnek fedezésül. A másik Török-Szent-Miklóson Polgár Mihály és neje Mészáros Eszter alapítványa, mely áll 7000 frtból, ezen összeg mindaddig tőkésítendő míg 10000 frtra nem növekszik, s akkor kamataiból fizetessék a török-szent-miklósi ref. egyház által legutóbbi időben alapított felekezeti ugynevezett külső iskola tanítójának fizetése. — Mindkét kegyes alapítvány köszönettel és elismeréssel fogadtatott.

Hogy a felsőbányai egyházban a templomépítés még jelenleg sem kezdetett meg, holott ő felségének kegyességéből még az 1877. év ápril 27-én utalványoztatott e célra a nevezett egyház javára 15 ezer forint a bányatizedi pénztárból, arról nagy megütközéssel értesült az egyházkerületi közgyűlés, annyival inkább mert maga püspök ur ez ügyben több ízben fölszólítást intézett már a nevezett egyházhoz s az egyházmegyei elnökség is közben járt, de mindennek fájdalom — óhajtott sikere eddig nem lett. Azért is egy küldöttséget bizott meg az egyházkerület, mely küldöttség megjelenvén Felső-Bányán, biztos tudomást szerezzen a templomépítésre befolyt összegekről, azoknak miként történt elhelyezéséről; egyszersmind jelentse ki, hogy az építést a jövő tavasszal meg kell kezdeni, ezen évben tétessenek meg a szükséges előleges intézkedések. E küldöttség tagjaiul Csanálosy György nagybányai esperest és Mándy Bertalan segédgondnok urak közbenjöttével Kiss Áron szatmári esperest és Vályi János ugyanazon egyházmegyei segédgondnok urak kérettek fel.

A lelkész-képességi vizsgálatokra nézve pedig az határozottatott, hogy a jövő évtől kezdve az első lelkész-képességi

vizsgát tevők, az ó-szövetségből a 72—75 zoltárokból és a Mikeás profécziájából, az új-szövetségből pedig a Jakab és Péter apostolok leveleiből fognak megvizsgáltatni.

A közgyűlés többi tárgyai peres ügyek, díjlevelek, csereszerződések s más nem annyira közérdekkel bíró tárgyak voltak. A közgyűlés 4 napon keresztül tartván, ápril 22-én rekesztetett be. T.

Az iskolai takarékpénztárakról

Dr. Dittestől a Bécs-városi pädagógium rektorától egy levelet közöl a „Zipser Bote“ egyik száma, melyet Dr. Dittes, müncheni tanító, Gärtnerhez intézett válaszul ennek tudakozódására.

Minthogy az isk. takarékpénztárak ügye az újabb időben nálunk is felettebb felkaroltatott, bár nem emlékszünk rá, hogy e dolog nyilvánosság előtt kellőleg tisztázott volna, közöljük e levelet; — talán megindítja a felette szükséges eszmecserét. — A levél így hangzik:

„Hogy a takarékoság erény és pedig oly erény, melynek ápolásra van szüksége, az bizonyos. De az is bizonyos, hogy csak az takaríthat, a ki keres. A hol tehát, mint Belgiumban, Angol- és Franciaországban sok helyütt, s Németországban is itt, ott, az iskolák egyuttal keresetet nyújtó munka-helyek, hol tehát a gyermekek maguk keresnek pénzt, ott takaríthatnak is meg, s tekintettel a socialis viszonyokra, bölcs dolog az iskolában takarékpénztárakat rendezni be s erre természetes joga is van az iskolának, mert keresetet nyújt. — De a hol, mint a mi iskoláinkban, nincs iparüzés, hol tehát a gyermek semmit sem keres, takarékpénztárt állítani az iskolának sem joga, sem kötelessége. Ha a gyermek semmit sem keres az iskolában, honnan veszi a takaréket? —

A reggelijéből zsuporgatja meg, vagy kunyorálja, vagy lopja! stb. — bizonyára mindmennyi merőben elvetendő módja a keresetnek, melyre az iskolának nem szabad alkalmat szolgáltatni. — Vagy a szülők ajándékozzák a gyermeknek a takaréket; de akkor nem gyermek, — hanem nép — takarékpénztárral van dolgunk, melynek vezetése nem egyenesen a tanító dolga s csak a fictió teheti iskola ügygyé. Az iskola, illetőleg a tanító sem az iskolai törvények álláspontjából indulva ki, sem általános ész szempontból nem kötelezhető arra, hogy meggyűjtse azt a pénzt, melyet a család keres, vagy éppen tőkét alkosson ott, hol erre az alap hiányzik, tehát oly valamit végezzen, a mi egyfelől nem esik az iskolai élet körébe, más oldalról meg lehetetlen. A házi ügyekbe, a családi vagyoni viszonyokba beleegyeledés nélkül, a mi viszonyaink közt az iskolai pénztár teljes lehetetlen. De ha csak egészen önkényes betéteket veszünk is fel: hát mire való nekünk az iskola? Nem lehet községi vagy járási takarékpénztárakat állítani? A tanítónak mint ilyennek nincs azzal semmi köze, bár nincs mit szólni ellene, ha mint bizalmi férfit meghívják valami takarékosági egyesületbe s ő abban részt akar venni. — Mivel nemcsak tanférfi, hanem családapa is vagyok, vólt okom és alkalmam itéletet alkotni magamnak e dolog felől, s azt kell mondanom, hogy a gyermekek takarékoskodása házi dolog nem pedig iskolai.“

Eddig tart a levél. Arra eléggé alkalmasnak látszik, hogy iskolai takarékpénztárak legbuzgóbb védelmezőit is

kissé gondolkozóba ejtse s figyelmeztet benünket arra is, hogy nem minden jó itthon, a mi külföldön, egy vagy más helyen jó, — s hogy külföldi intézményt csak tüzetes megfontolás a hazai körülményekhez s nemzeti hajlamokhoz átdomítás után lehet csak sikerrel meghonosítani. (B.)

A dunamelléki ref egyházkerület közgyűlése Budapesten.

— ápril 28.

A közgyűlés szombaton kezdődött. Előző napokon a bizottságok üléseztek. A lelkész vizsgáló bizottság 6 lelkészjelöltet képesített segéd-lelkészségre és 3 segéd-lelkészt rendes lelkészségre. A tanügyi bizottság az elemi-, a közép- és felsőbb iskolák ügyei felett tanácskozott, hogy véleményes jelentést tehesen a közgyűlésnek.

A szombati ülést Török püspök imája nyitotta meg, miután a gyűlési tagok igazolása következett. Első nagyobb érdekű tárgy a Felsőmagyarorsági uralkodó pár jubileuma volt. Török püspök bejelentette, hogy a magyar református egyház is sietett kifejezni hódolatát a dicsően országoló királyi párnak ezüst lakodalma alkalmából. Az öt egyházkerület nevében felküldött feliratot br. Vay Miklós és Tisza Kálmán főgondnokok nyújtották át ő Felsőmagyarorsági uralkodó párnak. — Az emelkedett hangon, szép iránylyal írott feliratot Szász Károly fogalmazta.

A közgyűlés jegyzőkönyvileg is kifejezte örömét és szeretene kívánatát a jubileum alkalmából.

Vasárnap ünnepélyes isteni tisztelet tartatott, mikor a kerület ujonnan választott öt lelkésze is felszenteltetett. Az avató beszédet Borzsák Endre szegszárdi lelkész tartotta, vallásos melegséggel, szónoki erővel. Tartalmas beszéde, gyönyörű hangja, szép előadása általános tetszést aratott. Vasárnap délután az időközi és segédlelkészek helyeztetek el, számra mintegy hetvenen.

A közgyűlés érdemleges tárgyalása hétfőn kezdődött gr. Lónyay főgondnok és Török püspök kettős elnöksége alatt. Közérdekűbb tárgyai a következők.

A püspöki jelentés az egyházi életről szép képet tárt fel. Az egyházi és iskolai czélokra egyesek összesen 10 ezer, egyházközségek és megyék kerekében 100 ezer frtot adományoztak, mely szám a kerület háromszázazernyi lélekszámához mérve valóban szép ügybuzgalomról és vállalkozásról tanuskodik.

Az államhoz való viszony a lefolyt évben sem volt békés. A vallásügyi miniszterium ez évben is több oly rendelettel kedveskedett, melyek a reformátusok egyházi- és iskolaügyi autonómiáját sértik.

Sőt a múlt évi sérelmes rendeleteit is fenntartja mind az osztály-összevonás, mind az egyes tantárgyak alóli dispenzálás kérdésében. Ez ügyekben a múlt évi felterjesztések dacára és világos ellentétben az 1791. 26. tczikkal s az azóta követett folytonos usussal a miniszter kizárólag magának tartja fenn az intézkedés jogát. A püspöki előterjesztés sajnálattal szól az alkotmányos magyar miniszter ez alkotmányellenes eljárásáról, mely a kormányt megillető főfelügyeleti jogból maholnap valóságos legfőbb intézkedési jogot csinál. De reméli, hogy a törvényhozás elé terjesztendő s az állami főfelügyeletet tárgyazó törvényjavaslat tárgyalása alkalmával az egyetemes ref. egyház konventileg, vagy a ház-

ban ülő tagjai által biztosítani fogja a törvény és százados gyakorlat által szentesített jogát az iskolai ügyekben.

A püspöki jelentés után a miniszteri intézkedések tárgyalattak. Ezek között élénk vitát támasztott az, mely mellékes uton azt czélozza, hogy a papság anyakönyvvezetési joga megcsorbítottassék, illetve az anyakönyvek vezetéseért járó jövedelme kisebbitessék. Elrendeli ugyanis, hogy a községek által kiállított s anyakönyvi adatokat tartalmazó bizonyítványok a rendes anyakönyvi kivonatokat pótolhatják, sőt köteleességévé teszi a lelkészeknek, hogy azokat aláírásukkal hitelesítsék. A vitának egy bizottság kiküldése vetett véget, mely az ügyet még ez ülés folyama alatt alaposan megvizsgálván, a törvények és az eddigi gyakorlat alapján véleményes jelentést terjeszsen a közgyűlés elé.

A testvér *egyházkerületek átiratai* közül a legfontosabb, mely a *debreczeni prot. egyetem* ügyének jelen stádiumát ismerteti és kerületünket az eszme pártolására hívja fel. — Egyszermind közli az előmunkálatokat, az eddig begyűlt s több ezerre menő adakozásokat, végül a Révész B., gróf Dégenfeld, Kiss Áron, Körösi Sándor és Tóth Sámuel tagokból álló egyetemi bizottságot. A közgyűlés melegen pártolja az eszmét, örömét fejezi ki az egyetemügy szép haladása felett s igéri, hogy nemcsak erkölcsi, de anyagi támogatásával sem fog késni a kellő időben.

A *zsinati előmunkálatok* ügye érdemleges tárgyalás alá nem került. Felolvasták az egyházmegyék véleményét, melyek csaknem egyhangulag odanyilatkoztak, hogy a munkálatokhoz részint az idő rövidsége, részint a munkálatok bevégtelensége miatt részletesen hozzá nem szólhatnak. — Ennélfogva kérje fel a kerület a konventet, hogy a munkálatoknak még hiányzó iskolaügyi részét minél előbb készíttesse el s tegye lehetővé az összes zsinati munkálatok együttes tanulmányozását és megbirálását.

A közgyűlés ez értelemben mondta ki a határozatot.
Ápril 29.

A 29-ki ülés jó részét a Baldácsi-alapítvány ügye foglalta el. Az alapítványi bizottság kimerítő jelentéséből kiemeljük a következő pontokat:

Az alapítvány a nagylelkű alapító halála folytán tényleg is átment a magyarországi 11 prot. egyházkerület (5 ref. 5 luth. és 1 unitárius) birtokába. A bizottság az átvétele után első köteletségének tartotta az alapítványi birtokok haszonbéri, adóssági és más jogi viszonyait rendezni. Egyezséget kötött tehát Schweiger et comp. haszonbérrelővel oly formán, hogy ez az összes alapítványi birtokok további bérletje marad. Fizet évenként 40,000 frt bérletet, 2000 frt tiszaszabályozási illetéket, s fizeti az adót. Másfelől pedig tartozik átvenni az alapítványi birtokok instruktusát 34,000 frtban.

Az alapítványból pör alatt állt 2500 hold a gr. Hunyadiakkal. E zálog váltó-pört a múlt évben elveszté az alapítvány. A kezelő bizottság most nagy feladat előtt állott. Ha a gr. Hunyadiaknak törvényszékieleg megítélt birtokrészeket kihalásig engedni, az alapítványi birtok-test jelentékenyen megcsorbul. Sőt a birtokok elaprózása és a minden egyes birtok-testből eszközendő kihalás által a megmaradt birtokrészek is sokat vesztenek volna értékükből. Ezért a bizottság egyezséget ajánlott a Hunyadiaknak, vállalkozván arra, hogy az elvesztett részeket vásár útján visszaszerzi az alapítvány számára. Az egyezés hosszas

alkudozás után csakugyan létre jött. A Hunyadi-birtokrészt, mely 260,000 frtra volt becsülve, a bizottság megvette 160 ezer frtért. Az instruktus árából s az alapítvány folyó jövedelméből az első ötvenezer frtot már kifizették. A vételár többi részének kifizetésére az alapítványi bizottság 100,000 frt kölcsönt vett fel az általános biztosító társaságtól. Fizette 6%-os kamatot, leköti az alapítvány összes évi jövedelmét és kötelezi magát, hogy részletenkint 7 év alatt lefizeti, végül betábláztatja az illető birtokrészt s addig, míg a bizottság az egyes egyházkerületektől felhatalmazást nyer a kölcsönüzlet megkötésére, az adósságért saját vagyonukkal jót állottak az alapítványi bizottságból: gr. Dégenfeld I., gr. Lónyay Menyhért, b. Kochmeister Frigyes és Szilágyi Sándor.

A közgyűlés zajos öröm — és tetszésnyilvánítással fogadja a bizottság eljárását, helyesli a Hunyadi birtokrész megvásárlását, és a kedvező kölcsön felvételét, kiállítja az üzlet végleges megkötéséhez a felhatalmazást; végül köszönetet szavaz a bizottságnak buzgó és sikerdús működéseért, az általános biztosító társaságnak a kölcsön adásban tanúsított lojalitásaért, mindenkifelett pedig gróf Lónyaynak, ki a Hunyadi grófokkal az egyezséget, a biztosító-társulatnál a kölcsön üzletet az ő ismert ügyességével és tapintatával megkötötte.

A Baldácsi-alapítványról még megjegyzendő, hogy mult évi jövedelme 27 ezer frtot tesz, hogy pénzei a földhitelintézetnél kezeltetnek, hogy a felvett kölcsön törlesztésére évenként husz ezer frtot, s a másik husz ezret a jövő éven kezdve már az alapítványi célra, a prot. püspökök fizetésére fordítandja, hogy a folyó évben a sok adóhátralék, tiszta szabályozási illeték, s másféle terhek miatt nem adott egyenes jövedelmet. — De most már mindennemű jogviszonyai annyira szabályozva vannak, hogy a most felvett kölcsönt leszámítva, egészen tisztán áll a 10 ezer holdas Baldácsi prot. alapítvány. (Vége köv.)

Sz. F.

RÖVID KÖZLEMENYEK.

Ferry francia közoktatásügyi miniszter a jezsuitákról. — A francia közoktatásügyi miniszter vidéken tiszteletére adott egyik banketen, a nevelésügyi törvényjavaslat ellen intézett klerikális támadásokra vonatkozólag, beszédet tartott, melyből kiirjuk a következő reszleteket.

A jezsuiták 1850. óta ismét belopództak az országba s kezök közzé kerítették az alsóbb iskolákban a gyermekek nevelését. Sőt törvény is hozott, mely ezen nevelést kezőkben hagyja.

„A császárság épen nem volt arravaló, hogy a bajokát orvosolja. Minden szabadságnak ellensége volt, kivéve a zárdabelit. Ennek a lett a következése, hogy most már sokkal több engedély nélküli zárda van Franciaországban, mint volt akkor, midőn arra engedélylyel birtak.

Ez indította a kormányt ezen törvényjavaslat készítésére, mely a jezsuita rendet elmozdítja a gyermekek nevelésétől, és elhárítja a veszedelmet, mely az államot fenyegeti. Azt mondják, hogy ezzel a kormány e családokat is megtámadja, mivel ezek kedvelik a jezsuita nevelési rendszert! Erre válaszolnom kell.

Határozottan állítom, hogy a családok szabadsága bánatlan. Törvényeink tiszteletben tartják a házi nevelést. — Minden családapa fogadhat gyermekei mellé bárkit is nevelőül, még nem engedélyezett zárdákból is, — gyermekeit oly rendszer szerint nevelheti, a mint akarja. — De ha a családapának megvan is e szabadsága, e szabadságát át nem ruházhatja, rá nem parancsolhatja az államra.

De minő nevelés az, melyet a jezsuitáknál nyerne ezen viaszként könnyen alakítható gyermeki szellemek. Ki ismeri ezen rendszert, — vagy is inkább ki az, ki azt nem ismeri? — Az államnak joga van felvigyázni, ellenőrködni a nevelő-intézetek felett. Ezen jognál fogva a hatóságok megvizsgálhatták volna 1850 óta is nemcsak az iskolákat, hanem az iskolai könyveket is. De megvallom, hogy ezen vizsgálat a jezsuiták zárdáit soha sem háborgatta. Egy iskola felügyelőnek jutott egyszer eszébe, kötelességérzetből meglátogatni egy ily jezsuita nevelő-intézetet. Nagy ünnepélyességgel fogadták, mindent megmutogattak, a kórházat, az ebédlőt, az alvótermet, ruhatárt, fürdőt stb., de midőn a felügyelő a tanítványokat kívánta látni, a jezsuita főnök így válaszolt: „midőn megtudtuk az ön ideérkezése napját, tanítványainknak az ön tiszteletére szabad napot adtunk.“

Ezután ama másik ellenvetésre válaszolt, hogy a törvényjavaslat a kath. vallást támadja meg. Végre előadta a jezsuiták tanrendszerét s kimutatta, hogy a jezsuiták ellenforradalmárokat nevelnek, kik harcolnak a köztársaság ellen a kamrákban, a departementekben, a hírlapokban és egyébütt. Szónoklata nagy tetszéssel fogadtatott s szünni nem akaró éljenzés kísérte.

A középtanodai tanár-egylet közlönyének legközelebbi száma tudósítást hoz a felől, hogy az egylet választmánya a debreczeni tanárokból alakult bizottság által a közgyűlésre vonatkozólag készített tervezetet elfogadta. A közgyűlés július hó 4—5 napjain tartatik meg. Értekezés tárgyaiul a következő tételek tűzettek ki: 1. A magyar középiskola kérdése. Előadó dr. Kármán Mór. 2. A szolgálati szabályzatról. Előadó Say Móricz. 3. A protestáns tanügy régibb állapotáról. Előadó Géresi Kálmán. 4. Az iparos oktatás jelen állásáról a külföldön és nálunk. Előadók Reif Jakab és Névy László.

Sajtóhiba. Lapunk mult heti számában a Debreczenben föllábitandó protestáns egyetemre tett adakozások összegei között elnézés folytán tévesen áll Tóth Antal ur neve után 20 frt, mert 200 frt az általa följánlott összeg.

Orosházán egyszerre két ev. lelkészi állomás töltetett be, az egyikre Harsányi Sándor ur, a másodikra Veres József ur választatván meg. (B. K.)

A Nagy József-féle alapítványi ösztöndíjra az ösztöndíj kiosztásával megbizott küldöttség az 1878. évre Bethlendi Endre bázeli egyetemi tanulót, főiskolánk szép készütségu volt széniorát vette fel.

Azon szomorú hirt vettük, hogy b. Vay Miklós ő nmlga az egyházi ügyektől, melyeket 56 éven át oly nemesen szolgált, végkép visszavonul. Vajha ne lenne igaz e hir!

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **Jóó István.**

Főmunkatársak:

Tóth Sámuel.

Bekési Gyula.